

МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALARDA ERKIN SHAXSNI TARBIYALASH

Maxmudova Marjona Muxtor qizi
talaba, Nizomiy nomidagi TDPU

Annotatsiya: Ush bu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning iqtisodiy bilimlarini shakllantirish texnologiyalarini takomillashtirish, mustaqil, ongli ravishda, shaxsiy va ijtimoiy hayotda mas'uliyatli qaror qabul qila oladigan erkin shaxsni tarbiyalash muhim ahamiyat kasb etishi haqida so'z yuritilgan

Kalit so'zlar: Iqtisodiy tarbiya, maktabgacha yoshdagi bolalar, tarbiya, tejamkorlik, ishbilarmonlik, tadbirkorlik.

Respublikamizning iqtisodiy mustaqilligini, uning ilmiy salohiyatini saqlab qolish, mustaqil, ongli ravishda, shaxsiy va ijtimoiy hayotda mas'uliyatli qaror qabul qila oladigan erkin shaxsni tarbiyalamasdan amalga oshirib bo'lmaydi. Bugungi kunda siyosat va ta'limning o'zaro aloqasi hamma uchun ochiq. Har qanday taraqqiy etgan jamiyatning iqtisodiy, intellektual, madaniy, ma'naviy va axloqiy salohiyati uning mazmuni va yo'nalishiga bog'liq. Bozor iqtisodiyotining shakllanishi va zamonaviy o'zbek jamiyatining rivojlanishi sharoitida yosh avlodning iqtisodiy tarbiyasi muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy yangi iqtisodiy sharoitlar maktabgacha yoshdagi mustaqil, faol, mehnatkash, iqtisodiy jihatdan savodli, yuqori axloqiy, insoniy shaxslarni tarbiyalash zarurligini belgilaydi, bu esa insonning keyingi hayotiy faoliyatining asosi hisoblanadi.

Iqtisodiy tarbiya ham shaxsning barkamol shakllanishining zarur shartidir. Bolani iqtisodiy tarbiyalash pedagogikaning asosiy muammolaridan biri bo'lib kelgan va shunday bo'lib qolaveradi. Bozor iqtisodiga o'tayotgan bir sharoitda va keyingi rivojlanishda ham yoshlarda iqtisodiy tafakkurni shakllantirish muhimdir. Bu sohada hukumatimiz g'amho'rlik ko'rsatmoqda va pedagoglarimiz tadqiqotlar olib bormoqda. Iqtisodiy tarbiya bolalarda tejamkorlik, ishbilarmonlik, iqtisodiy hisob-kitob qilish qobiliyatini shakllantiradi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni iqtisodiy tarbiyalash, iqtisodiy madaniyat asoslarini shakllantirish, bolalarni iqtisodiyotga jalb qilish, bolaning moddiy va ma'naviy qadriyatlarga bo'lgan munosabatlariga va umuman, bola shaxsiyatini shakllantirishga katta ta'sir ko'rsatadi. Iqtisodiyot nazariyasida o'rganilayotgan muammolarning xilma-xilligi tahsinga loyiq, biroq maktabgacha ta'limda bolalarni iqtisodiy tarbiyalashning pedagogik shartlarini o'rganish masalasi dolzarbligicha qolmoqda.

Мaktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarga dastlabki iqtisodiy bilimlarni berish, pul, bozor munosabatlari tushinchalarini shakillantirib borish zarurigi, bo'lajak tarbiyachilar uchun maktabgacha yoshdagi bolalarga zamonaviy yondashuvlar asosida iqtisodiy tarbiya berishda tavsiyalar, ularning kasbiy sifatlarini rivojlantirish, zamonaviy texnologiyalardan foydalanib metodik shart-sharoitlarini yanada takomillashtirish imkoniyatlari yaratilmoqda.

Iqtisod insoniyatning ibtidoiy davrlarida tovar ayriboshlashning paydo bo'lishidan boshlab tarixiy nutai nazardan ochib berilishi kerak. Qanday qilib tovar ayriboshlashning rivojlanishi bozor strukturalari: ochiq va yopiq bozor, ko'tarib yurib sotish, do'konlar yarmarka va birjalarga olib kelganligini ko'rsatib berish lozim. Modomiki bozor ayriboshlashning ibtidoiy shakllari xanuzga qadar takomillashtirilgan ko'rinishda saqlanib qolgan ekan, bola tovar ayriboshlashning qadimgi shakli elementlaridan bozor infrastrukturasi zamonaviy tartibotlariga o'tishni yaxshiroq eslab qoladi. Iqtisodiy tarbiyaning dastlabki bosqichlari uzoq tarixga ega. Ular kishilik jamiyati taraqqiyotiga mos ravishda tako'millashib kelavergan. Iqtisodiy tarbiyaga tegishli ma'lumotlarni ilohiy kitob — Qur'oni Karimda va muqaddas kitob — Hadisi sharif hamda «Avesto» bitiklarida ham topish mumkin. Iqtisodiy tarbiya Sharq mutafakkirlarining asarlarida ham bayon etib kelingan. Jumladan, Muhammad ibn Muso al-Xorazmiy asarlarida qozixonada meros va uni taqsimlash bo'yicha alohida xodim faoliyat ko'rsatishi qayd etilgan. Ular shubhasiz qozixonadagi iqtisodiy muammolar yechimlarini hal etish uchun jalb etilgan. Bu borada Farobiyning «Inson o'z mablag'ini sarflashni bilishi kerak. Pul sarflashda qizg'anchilik qilish xasislikka olib keladi. Pullarni rejasiz ishlatish esa insonni beboshlikka etaklaydi», degan fikri o'rilidir. Ahmad Yugnakiy "Hibbatul haqoyiq"da: "Mol-mulksiz kishi uchun bilim – bitmas-tuganmas mulkdir, kambag'al uchun bilim hisob – xatosiz hisobdir". Bu fikrdan shuni anglash zarurki, inson o'zining ilmi bilan ijtimoiy hayotga tejamkorlik ko'nikmalarini shakllantiradi va o'z hayotini oqilona tashkil qiladi.

Iqtisodiy tarbiyani oiladan boshlash talab qilinadi. Shu orqali bola oilasiga va qolaversa, shaxsan o'ziga tegishli bo'gan imkoniyat hamda ne'matlarning qadr-qimmatiga etishga erishiladi. Bunda oilaviy ehtiyoj zarur, uni bajarishga harakat qilish kera, oilaviy orzu-havas, oila ravnaqi uchun imkoniyat darajasida harakat qilish lozimligini bolaga tushuntirish kerak. Shundan keyin oila budjetini ochib berish kerak. Bolalarga oila daromadlari qanday xosil bo'lishini, ularning tarkibi va tuzilishi haqida gapirib berish lozim. Ularga, shuningdek, ota-onalarning jismoniy va intellektual kuch-g'ayrat sarflashi o'g'risida tushuncha berish zarur. Bundan tashqari, ularga yordamchi xo'jalik, dala xovlidagi ishlar, meva va sabzavotlarni qayta ishlash, halq hunarmandchiligi buyumlari tayyorlab sotish natijasida kelib chiqadigan qo'shimcha daromatlarni ko'rsatib berish lozim. Asosiy vazifa — bolalarga oilaning yashash

manbalari mehnat va faqat mehnat bilan yaratilishi va bolalarning tobora ortib borayotgan talablarni qondirish uchun ota-onalar ishlashlarini tushuntirishdan iborat.

Iqtisodiy tarbiya bolalarning tevarak-atrofdagi muhitni, muayyan buyumlarni anglab, ularni avaylab-asrash va bilib olishning mustahkam vositasi bo'lib, ularga nazariy bilimlarni qo'llash imkoniyatini yaratib beradi va ongini hissiy tasavvurlar bilan boyitadi. Iqtisodiy ta'lim va tarbiyaning asosiy maqsadi bolalar ongida tejamkorlik, ishbilarmonlik, tadbirkorlik kabi iqtisodiy jihatlarni o'z ichiga oluvchi xislatlarga nisbatan ongli munosabatni shakllantirishdan iborat, ular orasidagi uzviy aloqadorlikni o'rgatish va bolalarda shu bilimlarni hosil qilish.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Marasulova, D. N. (2023). МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМДА INTEGRATIV YONDASHUV ASOSIDA BOLALARGA INGLIZ TILINI O'RGATISH. *GOLDEN BRAIN*, 1(32), 26-30.
2. Toxtasinovna, X. S. (2024). МАКТАБГАЧА КАТТА YOSHDAGI BOLALARNI ELEKTRON DIDAKTIK O'YINLAR VOSITASIDA ZAMONAVIY KASBLAR BILAN TANISHTIRISH. *Лучшие интеллектуальные исследования*, 17(1), 131-135.
3. Джамилова, Н. Н. (2011). К ВОПРОСУ ФОРМИРОВАНИЯ ОРГАНИЗАТОРСКИХ КАЧЕСТВ У ДОШКОЛЬНИКОВ (МАТЕРИАЛЫ ИССЛЕДОВАНИЯ). *Педагогические науки*, (6), 76-80.
4. Ergasheva, B. (2022). TALABALARINING PEDAGOGIK MODERINIZATSIYA SHAROITIDA KASBIY TAYYORGARLIGINI TAKOMILLASHTIRISH. *Science and innovation*, 1(B7), 401-405.
5. O'rozaliyeva A.A. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida iqtisodiy bilim uchun qulay sharoit yaratish omillari. *Zamonaviy ta'lim modernizatsiyasi: nazariya va amaliyot mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari O'zbekiston Davlat jahon tillari universiteti Toshkent-2022 yil* 206 bet
6. MARASULOVA, D. (2022). NIGMATULLAEVNA Interactive and Problem-Situational Methods of Teaching English to Children of Senior Preschool Age. *Spanish Journal of Society and Sustainability*.—Published February, 8, 12-15.
7. Djamilova, N., Kim, I., Marasulova, D., Imamova, N., & Ismanova, G. (2022). Ekologik madaniyat Mustaqil ta'lim, ijodkorlik, integral texnologiya va mantiqiy fikrlashni rivojlantirish. *Farmatsevtikaning salbiy natijalari jurnali*, 2524-2529.